

De Pyramide

Victor Gijsbers

3 augustus 2006

Iedereen is vrij. Een tiental eeuwen is voorbij gegaan sinds de eerste schrijvers hun aanklacht tegen de koningen aanhieven en revolutie, democratie en terreur de wereld inzonden; nu zijn hun dromen tot waarheid geworden. (Niemand weet dit. Hun werken zijn vergeten, liggen rottend in de kelders van vervallen bibliotheken. De urgentie en verontwaardiging die uit hun woorden spreekt maakt hun boodschap vreemd en onaangenaam om te lezen.) Onderwerping en overheersing komen niet meer voor; we hebben ingezien dat het niet de moeite waard is.

De weg hierheen was lang, en het zijn niet de revolutionairen of de activisten geweest die ons naar het eindpunt hebben gebracht. Honderden jaren streden zij tegen haat, hebzucht en machtswellust, probeerden zij rechtvaardigheid, liefde en mededogen wakker te roepen in de dorre zielen van hun tijdgenoten – tevergeefs. Uiteindelijk, hun illusies verbleekt door de tijd, gaven zij op. Zo werd de deur geopend voor de grote bevrijder van de mensheid: onverschilligheid.

Met een glimlach lezen wij de oude dystopisten, die waarschuwen voor een tirannie van het geluk, voor de verlamming op het kruispunt van behoeftebevrediging en techniek. (Niemand schrijft nu nog dystopia's. Af en toe duikt er een op in een vergeten doos uit een erfenis. Verbaasd vragen wij ons af of het vreemde verhaal voor onze grootouders nog betekenis had.) Zij zagen een overgangsverschijnsel aan voor de menselijke natuur: zoals een adolescent zijn seksualiteit ontdekt en zich in het avontuur stort, tot hij, eenmaal volwassen, de wekelijkse routine met zijn partner verkiest; zo experimenteerde een adolescente mensheid met de mogelijkheden van het toegankelijke en maakbare genot, totdat ook deze wilde jacht ging vervelen en men zich vanzelf, uit eigen wil, beperkte. Ook van entertainment hebben we ingezien dat het niet de moeite waard is.

Dat onverschilligheid de grote bevrijder is, was wellicht niet van meet af aan duidelijk. Eerst leidde het tot een ineenstorting van de democratieën: niemand stemde meer, niemand stelde zich nog verkiesbaar, en daar kon nie-

mand zich erg over opwinden. In de politieke leegte die zo ontstond verrezen dictaturen, totalitaire systemen die met geweld en geheime politie het volk wilden knechten. Maar de strafkampen bleven leeg (er waren geen dissidenten), de wapens lagen roestend in lekkende depots, en onder hun eigen vermoeidheid stortten de dictaturen ineen. Wie zou nu nog voor iets willen doden of sterven? Iedereen is vrij.

Maar daarmee is de geschiedenis niet ten einde. Wij hebben geen politieke idealen meer, we schieten niemand dood, geloven niet langer aan God of ‘Schoonheid’ of ‘Waarheid’ – maar dat wil niet zeggen dat we zonder doel zijn. Integendeel. Wij hebben de Pyramide.

*

“Toch klopt het niet. Het protocol is incompleet.”

Patrick probeerde tevergeefs de slaap uit zijn ogen te wrijven, gaf het op en liet zich met een zucht weer in zijn stoel zakken. “Volgens regel 113 moet variabele K een *unsigned integer* zijn, volgens regel 2114 juist een *signed integer*. Ik prog met liefde alles wat ze willen, maar inconsistenties kan ik niet coden. Damn, ik ben echt *moe*.” Hij geeuwde.

Jako, tien productieve jaren ouder en niet langer geneigd zich op te winden over dingen die hij niet kon veranderen, liet met enkele neurale bewegingen de genoemde fragmenten van het protocol in de lucht voor hem verschijnen. Hij bestudeerde hen met het geduld van de vakman.

“Je hebt gelijk,” gaf hij toe. “Dit gaat niet werken.”

“Typisch. Het is wel belangrijk genoeg om ons de hele nacht te laten doorwerken, maar niet belangrijk genoeg om eerst eens te checken of de opdracht goed is geformuleerd. Nou, dit gaan we vanavond niet meer afkrijgen.” Het zonlicht dat al onder de gordijnen door scheen bewees zijn stelling.

“Ik zal ze opsturen wat we al hebben en om een clarificatie van het protocol vragen,” zei Jako. “Laten we ondertussen maar gaan slapen. Je weet hoe lang het kan duren.”

“Hé, als ik nu ga zie ik Claar misschien nog voor ze van huis gaat. Kan jij de boel afsluiten?”

Met een hand gebaarde Jako dat het hem allemaal niet kon schelen. Patrick gaf het raam te kennen dat het zich moest openen, stapte in zijn auto en liet zich naar huis vliegen.

*

De Pyramide! Het grootste project waar de mensheid ooit aan is begonnen, een monument voor de complexiteit van ons kunnen, een bouwwerk waarin

al onze kennis en al onze verbeeldingskracht hun plaats zullen vinden. De Pyramide! Onze samenvatting, onze eenheid. Voor elk individu strikt onbevattelijk, alleen mogelijk door de samenwerking van allen; zoals ooit een filosofisch systeem door geen enkel neuron begrepen kon worden, maar wel door het brein als geheel in al zijn heerlijkheid aanschouwd. Een symbool van hoop en vrede. Een doel. De Omega.

*

“En, heb je Claar nog getroffen?”, vroeg Jako terwijl hij wachtte op het binnenhalen van de data. Hij zag het als zijn taak menselijke interesse te tonen voor zijn teamgenoten, en bovendien sprak iets in Patrick's enthousiasme hem aan. Patrick was jong en dromerig, probeerde zich tegen beter weten in nog voorstellingen te maken van de Pyramide en de plaats van hun project daarin. Ach, de jeugd! Een gevoeligheid voor melancholie was Jako niet vreemd.

“Ze stond op het punt te vertrekken, maar we hebben nog even een kop koffie gedronken in de Californium. Bij haar hebben ze nu ook een haastklus, dus veel tijd voor elkaar blijft er even niet over.” Patrick's ogen gleden langs de binnengekomen berichten. “Zeg, er is helemaal geen antwoord gekomen over het protocol.”

“Klopt. Je weet hoe dat gaat. Misschien komen de specificaties wel helemaal niet bij hen vandaan en zijn ze verder terug aan het navragen hoe het verbeterd moet worden. Dat kan soms dagen duren.”

Patrick klakte geïrriteerd met zijn tong. “Dagen? Misschien moeten ze dan wat beter hun best doen. Deze klus heeft haast. Bovendien – het verschil tussen een *signed* en een *unsigned integer* is nou niet direct spectaculair. Van mijn part hak ik zelf de knoop door.”

“Helemaal niet.” Jako stond op en liep naar Patrick. Zijn stem was streng. “Je weet niet met welke andere software onze programmatuur zal moeten samenwerken, je weet niet hoe de datasets eruit zullen zien en je weet niet voor welke doelen het ingezet gaat worden. Geen haar op mijn hoofd die eraan denkt maar een beetje aan het protocol te gaan klungelen. Je wilt de Pyramide toch niet in gevaar te brengen?”

Patrick kneep zijn plastic bekertje fijn en wierp het achteloos in de prullenbak. “Hé man, relax. Ik zeg ook maar wat.”

*

De oude moralisten spreken zonder uitzondering negatief over onverschilligheid. (Moralisten zijn er nog steeds. Het genre is wat de vorm betreft zelfs

weinig veranderd: een goede opvoeding blijft nodig, en de jeugd blijft door alle eeuwen heen de jeugd.) Dit komt omdat ze in het tijdperk van de dichotomieën leefden en niet begrepen dat het bij onverschilligheid nooit alles of niets is. Stel dat ze dit ook van liefde gedacht hadden: of je houdt van alles, of je haat alles. Wat een curieuze moraal zou dat geweest zijn! Maar zij begrepen heel goed dat het de taak van de moralist is om onderscheid te maken tussen de dingen waarvan je moet houden en de dingen waarvan je niet moet houden; wij hebben begrepen dat hetzelfde geldt voor onverschilligheid.

Wie onverschillig is heeft de wil om te handelen opgegeven; en dit is een morele verworvenheid voor zover het hier gaat om zaken waarop wij toch geen invloed kunnen uitoefenen. Wereldpolitiek? Wat wij doen heeft geen effect. De toekomst van onze cultuur? Idem dito. Wie probeert te handelen waar dat geen werking heeft wordt gefrustreerd, wraakzuchtig, ongelukkig. Het is de bron van alle oorlog en ellende. Zodra de mensheid dat begreep brak het tijdperk van de vrijheid aan.

*

“Ik wil alleen even weten hoe het staat met het protocol. Wordt daar op dit moment achteraan gegaan? U heeft ons namelijk nog niet geantwoord.”

...

“Ja, nee, dat begrijp ik. Maar ik kreeg zojuist een berichtje binnen dat er echt veel haast bij is en dat er allerlei andere projecten vertraging aan het oplopen zijn. De juiste definitie van die variabele is het enige dat we nog nodig hebben, dus ik zou u op het hart willen drukken dat...”

...

“Ja. Zonder meer. Nee, waar het om gaat is dat...”

...

“Ik begrijp dat er gedegen onderzoek voor nodig is, en ik snap dat dat tijd kost. Maar wij hebben hier nachtenlang aan doorgewerkt en allerlei projecten liggen stil... Hoeveel? Dat weet ik niet, allerlei. *Verscheidene* projecten liggen op dit moment stil totdat u ons uitsluitel heeft gegeven. Het enige wat ik van u vraag is dat u zo spoedig mogelijk met een antwoord komt.”

...

“Ja, alles heeft haast, ja. Maar dit heeft meer haast, begrijpt u?”

...

“Nou, dank u wel. Tot ziens hoor, ja.”

*

Het idee van de *uomo universale* was uiteraard al vanaf zijn conceptie problematisch, maar met de steeds verdere specialisering van de wetenschappen en de kunsten werd de onmogelijkheid ervan eerst een klagend cliché en vervolgens een vanzelfsprekende realiteit. Het effect van die specialisering (en ongetwijfeld ook haar oorspronkelijke, zij het onbewuste, doel) was dat de mens vooralsnog, indien niet meer *universeel*, dan toch *zelfstandig* kon blijven: zelfs zijn vakgebied kon de onderzoeker dan wel niet meer overzien, maar hij begreep zijn eigen onderzoek en – zij het vaag – de plaats van dat onderzoek in het grotere geheel. Het was natuurlijk slechts een kwestie van tijd voordat ook dit niet meer mogelijk was, en de plaats en aard van het eigen onderzoek ook te complex werden om te overzien.

Voor de scherpzinnig historicus zijn de eerste tekenen hiervan al zichtbaar in de fysica van de twintigste eeuw, waar experimenten werden uitgevoerd waaraan duizenden wetenschappers hun kleine bijdrage leverden; vijftig jaar later wordt het een algemeen fenomeen, wanneer men inziet dat encyclopedieën, kranten, zelfs winkels het beter zonder centraal plan kunnen stellen; maar het zou nog enkele eeuwen duren voordat de logische stap werd gezet naar een model waarin niet alleen het project te complex is voor het individu om te begrijpen, maar waar dit ook geldt voor de doelstellingen van het project. Alpha-3 is het paradigmatische voorbeeld. Wie weet precies wat voor Project dit was, wat er bereikt is en hoe? We hebben enkel wat vage vermoedens. (Zeker is dat tijdens Alpha-3 misdaad vrijwel geheel verdween. Zeker is ook dat de dammen in de Atlantische Oceaan in die tijd gebouwd zijn, en dat de mensen die hieraan werkten claimden met Alpha-3 bezig te zijn. Zo zijn er meer feiten. Maar welk patroon vormen zij?) Niettemin: de mensheid als geheel weet waar het project goed voor was en wat het heeft opgeleverd. Uit de collectieve uitingen kan het individu met redelijke zekerheid te weten komen dat Alpha-3 een succes was; dit wordt ook bevestigd door het feit dat er onmiddellijk andere, nog grotere, projecten uit de grond schoten.

Het logische eindpunt van deze ontwikkeling is de Pyramide.

*

“Hemel en aarde heb ik bewogen, vier keer ben in fysiek naar die lui toegestapt, en nog steeds geen antwoord! Drie lange, brute, lege dagen niets. En al die tijd zitten we hier maar een beetje in dit stomme kantoor koffie te drinken en . . . en de krant te lezen!” Patrick trommelde onrustig met zijn vingers op tafel. “Ik weet niet wat ze daar denken, maar die Pyramide bouwt zichzelf niet.”

Jako keek op van de krant waarin hij al de hele ochtend verdiept was. “Je moet je niet zo druk maken. Als je je verveelt mag je nieuwe koffie voor me halen.”

“Jij hebt makkelijk praten, met je krant. Als je onze inbox in de gaten zou houden zou je weten dat er alleen het afgelopen half uur al drie verschillende mensen ons in geagiteerde bewoordingen hebben gevraagd wanneer ze de code eindelijk kunnen verwachten. Wat wil je dat ik ze antwoord? ‘Sorry, ga nog maar wat koffie halen want het duurt nog wel even?’”

“Bijvoorbeeld.” Jako glimlachte. “Kijk, als er een snellere en betere methode voor error-correctie bestond, dan zouden we die vast wel gebruiken. Het project gaat goed. Ik heb gisteravond je code nog even doorgekeken, en het is een knap staaltje werk. Je hebt je best gedaan; de bal ligt nu bij iemand anders. Relax. We horen vanzelf wel wanneer we verder kunnen gaan.”

“Dit stil zitten irriteert me,” zuchtte Patrick. “Ik ga wel koffie halen.”

*

De formule van het menselijk geluk is: een doel hebben, en merken dat je daar door gebruik van je eigen krachten en capaciteiten steeds dichterbij nadert. Alle ongeluk (de categorie waaronder vrijwel de gehele menselijke geschiedenis gevangen kan worden) is terug te brengen tot het ontbreken van de termen van deze formule. Hij is ongelukkig die geen doel heeft, of een te moeilijk of te gemakkelijk doel, of die wordt tegengewerkt en daardoor geen progressie maakt.

Gesteld dat geluk het hoogste goed is – en wat zou dat anders moeten zijn? – is het de taak van de mensheid de bovenstaande formule voor iedereen in te vullen. De eerdere Projecten (Alpha-3, Pantagonië, EngelMarx, enzovoorts) slaagden hier glansrijk in voor zover ze iedereen een waardig doel gaven en in staat stelden zijn volle expertise te ontplooien. Maar de grootste bron van menselijk ongeluk wisten ze niet weg te nemen.

Dit is uiteraard het probleem van de tegengestelde doelen. Wanneer ik *A* wil en jij *B*, en *A* en *B* zijn onverenigbaar, dan dicteert de logica dat tenminste één van ons is voorbestemd voor het ongeluk. Alle oorlogen en disputen zijn terug te voeren tot deze fatale deductie. Het was dus van het grootste belang alle doelen met elkaar in overeenstemming te brengen.

De eerdere Projecten waren groot, maar niet alomvattend. Pantagonië begon voordat Alpha-3 was afgesloten, en kreeg al vroeg gezelschap van Alpha-4, De Blauwe Ruiters en het roemruchte EngelMarx. Oorspronkelijk leek het alsof er sprake was van vreedzame coëxistentie (hoewel daar geen theoretische onderbouwing voor was), maar toen de Java-ramp (met haar naar

schatting 140 miljoen doden) terug te voeren bleek op een incompatibiliteit tussen EngelMarx en Alpha-5, vielen ons de schellen van de ogen.

Vandaar de Pyramide. Zij vormt het ene monolitische project van de mensheid, en maakt elk conflict van doelen onmogelijk. Iedereen op aarde werkt eraan mee. (Deze claim is uit de aard der zaak niet te toetsen. Wij rechtvaardigen haar met inductie: ben je ooit wel eens iemand tegengekomen die niet aan de Pyramide werkte - kinderen, gekken en zieken daargelaten?¹) Een oude moralist spreekt over het meeste geluk voor de meeste mensen; de verwerkelijking hiervan is precies de Pyramide.

*

Twee dagen later had Patrick zijn tijdelijk veroordeling tot inactiviteit leren accepteren – toch tenminste voorlopig – en speelde hij onder werktijd een schietspelletje dat hij nog kende uit zijn jeugd. De oude behendigheid was snel teruggekeerd: horden slijmerige monsters spatten in bloederige brokjes uiteen.

“Het ziet er naar uit dat we weer aan het werk kunnen,” onderbrak Jako de menselijke zegetocht tegen de aliens.

“O? Zijn ze er eindelijk achter wat het protocol had moeten zijn?” Bijna wist een monster gebruik te maken van dit moment van afleiding, maar met een snoekduik en een welgemikte plasmastoot stelde Patrick zich veilig.

“Nope. Dat project is afgeblazen. Ze hebben ons een nieuw protocol opgestuurd.” Jako scrollde wat heen en weer door de tekst. “Zo te zien past het precies in ons straatje. Ik hoop dat ze je wat tensorrekening geleerd hebben op die universiteit van je, want dat gaan we zeker nodig hebben.”

“Tensorrekening? Bedoel je dat we het vorige project helemaal voor niets hebben gedaan?”

Jako leunde naar voren, over de tafel heen die hen scheidde. “Luister. Wij hebben een heleboel code geschreven en opgestuurd. Wie weet waar die terecht is gekomen? Wie weet waar het voor gebruikt gaat worden? Misschien is op dit moment iemand anders het wel aan het afschrijven, of worden stukken eruit in een groter programma geïncorporeerd. Denk nooit,” – hier ving Jako Patricks blik – “denk nooit dat je iets voor niets hebt gedaan alleen maar omdat het nut niet direct zichtbaar is.”

“Shit, nu heeft die zombie me te grazen.”

*

---

¹Maar zie Harmann, die zich afvraagt of iemand zou durven toegeven niet aan de Pyramide te werken; en het antwoord daarop van Frank en J. Dipopoulos.

We geven het niet gemakkelijk toe, maar elk van ons droomt wel eens van de Pyramide. In mijn dromen zweef ik hoog boven een geheel verduisterde Aarde, totdat ik aan de horizon groene en blauwe lichtjes ontwaar. Ik kom naderbij en de lichtjes vormen rechte lijnen die zich in elke richting tot de einder uitstrekken, en curven die overal waar ik maar kijk complexe patronen vormen, mysterieus, verlokkelijk, vol van een slechts vermoedde, onuitputtelijke betekenis. Ik moet lachen; maar tegelijkertijd ervaar ik een angstige spanning omdat ik voorvoel dat er iets te gebeuren staat dat door geen mens nog ooit is aanschouwd.

Uit de chaos van patronen doemt een figuur op die ik eerst nog niet kan benoemen, hoewel ze me bekend voorkomt. Dan, als ze zich van de blauwe en groene lichten losmaakt, zie ik haar ineens in alle duidelijkheid: het is mijn moeder, zoals ze was toen ik tien was, een stralende en liefdevolle lach op haar gezicht. In haar linkerhand klemt ze een mes.

Uitgelaten snel ik op haar af, en ze opent haar armen om mij te omhelzen – maar voordat ik haar bereik word ik wakker.

Wat de droom betekent, óf hij iets betekent, weet ik niet. Maar elke nacht kom ik een fractie van een centimeter dicht bij haar in de buurt. Mijn meest verzwegen, meest irrationele hoop is dat het mij ooit vergund zal zijn de droom tot het einde toe te dromen.

*

De nacht was aangenaam koel, en Patrick lag met Claar dicht tegen zich aan onder de dekens. Zijn vingers speelden door het krullende haar tussen haar benen.

“Die Jako is eigenlijk best een geschikte kerel. Ik dacht eerst dat hij heel ongeïnteresseerd was en geen enkele passie voor programmeren had, maar bij nader inzien is hij toch wel enthousiast. Hij is gewoon op een hele volwassen manier onverschillig.”

Als antwoord kroop Claar wat dicht tegen hem aan. Patrick staaarde peinzend naar het plafond.

“Ik heb ook een beetje zitten nadenken welke rol dat projectje dat we niet af hebben gemaakt in het geheel van de Pyramide zou kunnen spelen.”

“Nou?”, fluisterde Claar lachend in zijn oor. “Tot welke conclusie is die weke hersenmassa van je gekomen?”

“Ik weet het niet zeker, maar ik denk iets met zebra’s,” sprak hij dromerig.